

μήν πειράζης τὰ προικιά,
θὰ σοῦ κάμωμε χρυσά,
λόχρυσά κι δλάργυρα·
θὰ σοῦ δώσωμε γαμπρό,
νὰ παντρευτῇς, νὰ σπιτωθῇς,
νὰ γίνῃς νοικοκυροῦλα,
νὰ μὴν τρέχῃς πιά 'ς τὴ ροῦγα.

ΚΑΡ. ΜΠΩΝΤΕΛΛΙΡ

ΜΙΚΡΑ ΠΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

VIII

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΠΟΥΚΑΛΑΚΙ

«— Ὁμορφό μου σκυλί, καλὸ μου σκυλί, ἀγαπημένο μου σκυλάκι, σίμωσε κ' ἔλα νὰ μυριστῇς μιὰ ἐξοχὴ μυρουδιά ἀγορασμένη ἀπὸ τὸν καλύτερο πωλητὴ μυρουδιῶν τῆς χώρας».

Καὶ τὸ σκυλί, σειδώντας τὴν οὐρά, ποῦ, θαρροῦ, στὰ φτωχὰ αὐτὰ ζῶα, εἶναι σημάδι ἀνάλογο μὲ τὸ γέλιο καὶ τὸ χαμόγελο, σιμώνει καὶ βάνει περὶ ἑαυτοῦ τὴν ὀγρή μυτίτσα τοῦ ἀπάνου στὸ ξεβουλωμένο μπουκαλάκι· ἐπειτα, ἀποτραβιζόμενο ἄξαφνα μὲ τρόπο, μὲ γαβγίζει σάμπως νὰ θέλῃ νὰ μὲ κατηγορήσῃ.

«— Ἀ! ἄθλιο σκυλί, ἀνίσως σοῦ δῶνα μιὰ σακούλα κοπριές, θὰ τίς μυρίζουσιν μὲ χαρὰ κ' ἴσως θὰ τίς ἔχωρτες. Ἔτσι, κ' ἐσύ, ἀνέχῃς σύντροφος τῆς λυπημένης μου ζωῆς, μοιάζεις μὲ τὸ κοινόν, ποῦ δὲν πρέπει νὰ τοῦ παρουσιάζουμε εὐγενεῖς μυρουδιές, παρὰ ἀκαθαρσίες προσεχτικὰ διαλεγμένες».

XXXIV

ΤΩΡΑ!

Ἐκατὸ φορές ὡς τώρα ὁ ἥλιος εἶχε βγῆ, περιχαρὸς ἢ λυπημένος, ἀπὸ τὴν ἀπέραντη αὐτὴ λεκάνη τῆς θάλασσας, ποῦ τὰ κρογιάλια τῆς μόλις ξανοίγουνταν· ἑκατὸ φορές ξαναθυβίστηκε στὸ ἀπέραντο λουτρό τοῦ δειλινοῦ. Ἀπὸ πολλὰς μέρες μπορούσαμε νὰ θεωροῦμε τὸ ἄλλο μέρος τοῦρανοῦ καὶ νὰ διαβάσουμε τὸ οὐράνιο ἀλφαριθμητὶ τῶν ἀντίποδων. Καὶ καθένας ταξιδευτὴς ἀναστένανε καὶ μουρμουρίζε. Μποροῦτε νὰ πῇ κανένας ὅτι τὸ σίμωμα τῆς

να τὸ τελευταῖο θάνατο στὴ γῆ, τὸ σῶσιμο τῆς ζωῆς, τὴν ἐρήμωση τοῦ παντός. Ἐννοεῖται μὲ μιὰ διαφορὰ: ἐνὸς στὸ ρούσσο καὶ στὸ ρουμάνο, στὸ Μπαρτίνσκι καὶ στὸν Ἐμινέσκου, περνᾷ ἓνας καταφανὴς πεσσιμισμός, θρημμένος ἀπὸ τὸ Σοπενχάουερ, τὸν ἀγαπημένο φιλόσοφο τῶν εὐρωπαϊκῶν τῆς ἀνατολῆς, ὁ ἑλληνας, ὁ Προβελέγγιος, γινέται νὰ μπάσῃ μέσα μιὰ ἐξιλεωτικὴ στιγμή στὴ μορφὴ ἐνὸς τελευταίου ἐρωτικοῦ ζευγαριοῦ:

Τὰ ὄρη πέφτουν σωροβολισμένα
μ' ἓνα κουφὸν ἀντίλαλο στὴ σφαῖρα,
τὰ δέντρα, τὰ χορτάρια σταγυρωμένα,
ἓνα πουλὶ δὲν σχίζει τὸν ἀέρα.

Καὶ μέσ' στὸ γάλακμό μέσ' στὴν ἀντροχά
ἀγκαλιασμένοι στίκουνε δυὸ νέοι,
κοιτάζονται, φιλοῦνται μὲ λαχτῆρα
καὶ ξεψυχοῦν στὸν κόσμον τελευταῖοι.

Ὁ ρούσσος ὅμως, ὅπως κι ὁ ρουμάνος μὲς ἀφίχοντο χωρὶς αὐτὸ τὸ ἐξιλεωτικὸ τέλος, ἂν καὶ μὲς ἀποζημιώνει ὁ τελευταῖος τουλάχιστο μὲ τὴν ποιητικὴ ὁμορφιὰ τοῦ δράματός του ἀπέναντι στὸν καθαρὰ ἀφερεμένο συλλογισμό τοῦ ρούσσου. Ἔτσι τραγουδεῖ

γῆς ξαγρόνους τὸν πόνο τους. «Πότε λοιπόν», ἔλεγαν, αἰθ' πάψουμε νὰ κοιμούμαστε ὕπνο ἀνατιναζόμενο ἀπὸ τὸ κύμα καὶ ταραζόμενο ἀπὸ τὸν ἀνεμο, ποῦ ροχαλίζει δυνατότερα ἀπὸ ἐμᾶς; Πότε θὰ μπορέσουμε νὰ χωνέψουμε σ' ἀκίνητο κάθισμα»;

Ἦταν ἐκεῖ ὅσοι συλλογίζονταν τὴ γωνιά τους, ὅσοι θυμούνταν μὲ λύπη τίς ἀπιστες κι ἄχαρες γυναικὲς τους καὶ τίς φωνακλάδικες γέννες τους. Ὅλοι ἦταν τόσο ξεστρελλαμένοι μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἀθώρητης γῆς, ποῦ θάτρωγαν, πιστεύω, χορτάρια μὲ περισσότερο κι ἀπὸ τὰ ζῶα συνέπαρμα.

Τέλος φάνηκε κάποιον ἀκρογιάλι· κ' εἶδαμε, σιμώνοντας, ὅτι ἦταν γις μεγαλόπρεπη, ἀστραφτερή. Φαίνονταν ὅτι οἱ μουσικὲς τῆς ζωῆς ξέφευγαν ἀπὸ αὐτὴ μ' ἀβέβαιο μουρμουρίσμα κι ὅτι ἀπὸ τίς ὀχτιές αὐτῆς, πλούσιες σὲ κάθε λογῆς πρασιναδά, σκορπιούνταν ἴσαμε πολλὰ μίλια γλυκιὰ εὐωδιὰ λουλουδιῶν καὶ καρπῶν.

Ἀμέσως καθένας ἐγίνε χαρούμενος, καθένας ἀπαρνήθηκε τὴν κκοκαρία του. Ὅλα τὰ μαλώματα λησμονήθηκαν, ὅλα τὰ δίκαια ποῦκανεν ὁ ἓνας στὸν ἄλλονα συχωρέθηκαν· οἱ συμφωνημένες μονομαχίες σβύστηκαν ἀπὸ τὴ θύμηση κ' οἱ ἐχτρητες χαθήκανε σὰν καπνοί.

Μονάχα ἐγὼ ἤμουν λυπημένος, ἀνεξήγητα λυπημένος. Παρόμοιος μὲ παπὰ ποῦ τοῦ παίρνουν τὴν ἐρωσὶν του, δὲν μπορούσα δίχως πίκρα σπαραχτικὴ νὰ χωριστῶ ἀπὸ τὴ θάλασσ' αὐτὴ, τόσο φοβερὰ γητεύτρα, ἀπὸ τὴ θάλασσ' αὐτὴ ποῦ τόσο ἀτέλειωτα ἔλλαζε στὴν τρομαχτικὴ τῆς, ἐπλόττητα καὶ ποῦ φαινόταν ὅτι κλειοῦσε μέσα τῆς καὶ παρουσίαζε μὲ τὰ παιγνίδια τῆς, τὰ φερσίματά τῆς, τοὺς θυμούς τῆς καὶ τὰ χαμόγελά τῆς, τίς ιδιοτροπίες, τίς ἀγωνίες καὶ τίς ἀφαιρημάρες ὅλων τῶν ψυχῶν ποῦ ἐζήσαν, ποῦ ζοῦν καὶ ποῦ θὰ ζήσουν.

Ἀποχαιρετώντας τὴν ἀσύγκριτη αὐτὴ ὁμορφιά, ἐνοιῶθα τὸν ἑαυτοῦ μου περίλυπο ὡς στὸ θάνατο καὶ γιὰ τοῦτο, ὅταν καθένας ἀπὸ τοὺς συντρόφους μου εἶπεν: «Ἐπὶ τέλους!» ἐγὼ δὲν μπόρεσα νὰ φωνάξω παρὰ: «Τώρα!»

Κι ὅμως ἦταν ἡ γις, ἡ γις μὲ τοὺς θόρυβούς τῆς, τὰ πύθη τῆς, τίς ἀνάπαφές τῆς, τὰ πανηγύρια τῆς· ἦταν μὲ γις πλούσια καὶ μεγαλόπρεπη, γιομάτη ὑπόσχεσες, ποῦ μὲς ἔστειλε μυστηριώδικα εὐωδιὰ ρόδου καὶ μόσκου, κι ὅπουθε οἱ μουσικὲς τῆς ζωῆς μὲς ἐρχόντανε σὰν ἐρωτικὸ ψιθύρισμα.

ὁ Ἐμινέσκου:

Εἶν' ὁ ἥλιος κουρασμένος καὶ τὸ φῶς του στενεμένο, μιὰ πληγὴ ποῦ σταζει αἷμα μὲς τὴ νύχτα τῶν σὺ-
|γνέφων.

Στὸ διάστημα σαλεύουν οἱ πλανῆτες παγωμένοι
π' ἀπ' τὸ φῶς κι ἀπὸ τὸ δένδρο τοῦ ἰσχυροῦ τοῦ ἡ-
|λιου ξεφύγαν.

Μὲ τὰ θέμιλα τοῦ κόσμου πέρτουν σὲ βάθος σκο-
|τάδι.

ἂν καὶ σπέρνει γλωμὰ φύλλα τὸ σπιθίριμά τῶν
|στρων.

Ὁ νεκρὸς καιρὸς σὲ λίγο ἄπειρος τὰ μέλη ἀπλώνει,
στὸν ἀκίνητο ὅμοιο χῶρο σὲ αἰωνιότη ἀλλάζει.

Καὶ βουδὸ τὸ πᾶν βυθαίει στῆς ἀνυπαρξίας τῆς νύ-
|χτας:

Μ' αὐτοεξίλασμό τῶν κόσμων ἔρχει πάλι ἡ αἰώνια
|εἰρήνη.

Ἡ κυρία ιδέα ὅμως, τῆς καταστροφῆς τοῦ κόσμου, εἶναι καὶ στοὺς τρεῖς ποιητὲς ἡ ἴδια καὶ ἀμφιβάλλω ἂν πρέπει νὰ τὴν ἀποδώσουμε μονάχα στὴν ἐπίδραση τοῦ Σοπενχάουερ, ἢ νὰ παραδεχθῶμε μὲλλον πῶς ριζίνει σὲ κάποια κοινὴ ψυχικὴ συμφωνία

XXXV

ΤΑ ΠΑΡΑΘΥΡΑ

Ὅποιος ἀπόξω κοιτάζει ἀνάμεσα ἀπὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο δὲ βλέπει ποτὲ τόσα πράγματα, ὅσα βλέπει κείνος ποῦ κοιτάζει ἐνὰ κλειστὸ παράθυρο. Τίποτα δὲν εἶναι πιδὸ βαθύ, πιδὸ μυστηριώδικο, πιδὸ γόνιμο, πιδὸ σκοτεινόν, πιδὸ λαμπρὸ ἀπὸ ἐνὰ παράθυρο φωτιζόμενο ἀπ' τὸ καντήλι. Ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἰδῇ κανένας στὸν ἥλιο εἶναι πάντα λιγότερο ἐνδιαφερόντως ἀπὸ κείνο ποῦ γίνεταί πίσω ἀπὸ ἐνὰ τζάμι. Μέσα στὴ μαύρη ἢ φωτισμένη αὐτὴ τρύπα ζῇ ἡ ζωὴ, ὀνειρεύεται ἡ ζωὴ, ὑποφέρει ἡ ζωὴ.

Πέρα ἀπὸ τίς ἀοριστες τῶν σπιτιῶν βλέπω μιὰ ὄριμη γυναικί, ξαρωμένη πικρὰ φτωχιά, πάντα γερόμενη ἀπάνου σὲ κάτι καὶ ποῦ δὲ βγαίνει ὅζω ποτέ. Μὲ τὴ θωριά τῆς, μὲ τὸ ντύσιμό τῆς, μὲ τὸ χερσὶνὸν τῆς, μὲ τὸ τίποτα σκεδὸν ξανάπλασα τὴν ἱστορίαν τῆς γυναικίως αὐτῆς ἢ καλύτερα τὸ παραμῦθον τῆς, καὶ καμιά φορὰ τὸ δηγνέμαι στὸν ἑαυτοῦ μου κλαίγοντας.

Ἄν ἦταν κανένας φτωχὸς γέροντας, θὰ ξανάπλαθα τὸ παραμῦθον τοῦ μὲ τὴν ἴδιαν εὐκολίαν.

Καὶ πλαγιάζω περὶ ἑαυτοῦ γιὰ τὴν ἐξήγησιν κ' ὑπόθεσιν μὲ τοὺς ἄλλους ὅπως μὲ τὸν ἴδιον ἐμένα.

ἴσως θὰ μοῦ πῇτε: «Ἐῖσαι βέβαιος ὅτι τὸ παραμῦθον αὐτὸ εἶναι ἡ ἀλήθεια»; Τί μὲ μέλει ποῖα μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ πραγματικότης βαλμένη ὅζω ἀπὸ μένα, ἀφοῦ μὲ βόηθησε νὰ ζήσω, νὰ νοιώσω ὅτι ὑπάρχω κι ὅτι εἶμαι;

Μετέφρ. ΤΙΜΩΝΑ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΜΟΛΙΒΟΥ

(Μιτυλήνης)

Ζ'

Εἴταν ἓνας βασιλεὺς κ' εἶχε τρεῖς κόρες. Οἱ δουλιές του ὅμως δὲν πηγαίναν ὁμῶς. Φωνάζει λοιπὸν τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς μάγους ποῦ εἶταν τότε, καὶ τοὺς ρωτᾷ τὴν αἰτία. Τοῦ εἶπαν αὐτοὶ. Πήγαινε νὰ δῇς τὴ νύχτα πῶς κοιμούνται τὰ παιδιὰ σου. Ἐπῆγε τὸ βράδυ αὐτός, τὰ εἶδε, ἡ μεγάλη τὰ εἶχε ἀνοιχτὰ τὰ χέρια τῆς. Ἡ δευτέρη σταυ-

ποῦ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ πλησίασμα τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς ἐρημοτικῆς διαθέσεώς τῆς.

Ἄν στὴν παρχησιό μας περιορισθῶμε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὴ φιλολογία τῆς Ρουσίας καὶ τῶν βαλκανικῶν λαῶν καὶ μόνον ὅπου τὸ ἔφερε ἡ περίστασις περιλάβαμε τὴν πολωνικὴν, ἐνῶ καὶ αὐτὴ ὅπως καὶ ἡ τσεχικὴ καὶ ἡ οὐγγαρέζικη φιλολογία ἀποτελοῦν μέρος τῆς σειρᾶς ποῦ χαρακτηρίσαμε μὲ λίγα, αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῶν πολωνῶν, τῶν τσεχῶν καὶ τῶν οὐγγαρέζων δὲν εἶχε στὸν ἴδιον βαθμὸ ἀνατολικὴν ἐννοιατικὴν χαραχτήρα ὅπως ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ τους ζωὴ. Πνευματικῶς μῆλλον ἐστὶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ λατινο-δυτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ—ἀφοῦ εἶναι καὶ δυτικὸν στὸ θρησκευμα—καὶ παρουσιάζουν ἐνὰ ἑκτακτὰ διδακτικὸν παραδειγμα λαῶν ποῦ ἐνῶ ἀπὸ τὴν κατὰ γωγὴν τοὺς ἀνήκουν στὴν ἀνατολήν, ὡς τόσο ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' αὐτὴ καὶ πλησίασαν στὴ δύση, ἐστὶν καὶ ἂν δὲν συγχωνεύθηκαν μ' αὐτὴν. Λίγες ἀκόμα παρατηρήσεις γι' αὐτοὺς καθὼς γιὰ τίς συνέπειας γιὰ τὴ φιλολογία, τὴ δική τους ὡς κ' ἐκείνη τῶν εἰδικῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Εἶδαμε πῶς οἱ ὁμοιότητες μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁρθόδοξων λαῶν ἦταν διπλῆς φύσεως: ἀναγόμεναι στὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ ἢ ψυχολογικῆς ἐκείνης ἐπι-

ρομένα, κ' ἡ τρίτη τὰ εἶχε ἀνάμεσα στὰ γόνατά της βαλμένα. Σάν πῆγε καὶ τὰ εἶπε αὐτὰ τῶν μάγων, τοῦ ἀποκριθῆκαν ἐκεῖνοι πῶς αὐτὴ τῇ μικρῇ πρέπει νὰ τῇ στείλῃ στὸ βουνὸ νὰ τῇ σκοτώσουν. Τῇ δίνει λοιπὸν τοῦ δούλου του καὶ τὸν στέλνει νὰ τῇ σκοτώσῃ. Αὐτὸς ὅμως τῇ λυπήθηκε καὶ τὴν ἀφῆσε ἀπάνω στὸ βουνό. Εἶδε τότες αὐτὴ μακριὰ μιὰ φέξη. Ἐπῆγε καταπάνω στὴ φέξη, βλέπει ἕναν πύργο. Μπαίνει μέσα, τί νὰ δῇ! Ὅλα χρυσὰ καὶ ἀσημένια. Ὅλο καντιφές καὶ ἀτλάζι, καὶ μέσα στὴν κώχη τοῦ καναπεδίου καθισμένη μιὰ ἀραπίνα μὲ μιὰ πθαυὴ ἀχίλια. Τῆς ἔρθε τότες τῆς μικρῆς νὰ φτύσῃ. Ἐγύρισε ἀπὸ δῶ, γύρισε ἀπ' ἐκεῖ, δὲν ἀποκύτησε νὰ φτύσῃ πούθετα. Τὸ πιὸ ἄσχημο μέρος τῆς φάνηκε τῆς ἀραπίνας τὸ στόμα. Πηγαίνει λοιπὸν καὶ φτὰ ἀπὰς στὰ χεῖλιά της. Ἡ ἀραπίνα θύμωσε, σηκώθηκε νὰ τῇ δείρῃ, ἔπειτα λέγει. Ἀς τῇ ρωτήσω, νὰ δοῦμε. Τῇ ρωτᾷ λοιπὸν, γιατί μοῦ τόκανε αὐτὸ, μαθὲ; Γιατί, λέγει, εἶδα γύρω μου ὅλο χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ, μόνο τὰ μούτρα σου εἶταν μαῦρα καὶ γι' αὐτὸ ἐφτύσα ἐκεῖ. Ἐλα νὰ δῇς τὴ μοῖρα μου, τῆς λέγει ἡ Ἀραπίνα. Τὴν παίει τότε καὶ τῆς δείχνει ὅλα της τὰ φλουριὰ καὶ τὰ μαργαριτάρια, ὅλο της τὸ βιὸ καὶ τὰ κλά.

Ἦτοτε κάνει φαγιά, καὶ στέρνει αὐτὴ τὴν κοπελλούδα μὲ τίς δούλες της καὶ μὲ τὰ φαγιά ἀπάνω σ' ἕνα βουνὸ ἀψηλὸ, ἐκεῖ ποὺ κάθονταν οἱ Μοῖρες. Βλέπει μιὰ κοπέλα καὶ δούλες καὶ καλὰ μιζε κ' ἔφαινε ὅλο μετὰξί καὶ χρυσάφι. Ρωτᾷ ποιά εἰν' αὐτὴ; Τῆς λέγουν τῆς Ἀραπίνας ἡ Μοῖρα εἶναι. Κάθονταν καὶ μιὰ γριά μιὰ κουβάρα, κ' εἶχε τὰ χέρια της δεμένα. Ρωτᾷ καὶ γιὰ κείνη, ποιά εἶναι. Τῆς λέγουν, αὐτὴ εἶναι ἡ δική σου Μοῖρα. Πηγαίνει αὐτὴ τὴν πιάνει ἀπ' τὰ χέρια, τὴν κουνεῖ, τῆς λέγει. Σήκου ἀπάνω νὰ δουλέψῃς κ' ἐσύ. Αὐτὴ φώναξε. Ἀφῆσέ με μὴ μὲ παραζαλίζῃς. Φύγε ἀπὸ κοντά μου. Ἐκείνη, δόστο καὶ τὴν κουνούσε, καὶ ρώναζε. Σήκου νὰ δουλέψῃς. Ἀρπᾷ κ' ἡ γριά ἕνα κουβάρι μετὰξί ποῦ ἔτυχε κοντά της, ἀπ' τὰ κουβάρια τῆς Μοῖρας τῆς Ἀραπίνας καὶ τὸ πετᾷ γιὰ νὰ τῇ χτυπήσῃ, νὰ φύγῃ ἀπὸ κοντά της. Τὸ παίρνει αὐτὴ, καὶ φεύγει στὸν πύργο, καὶ τῷ παιζε σάν τόπι.

Ἦτοτε τότες νὰ πλέκουν καὶ τοῦ βασιλοπαιδίου μετὰξωτὲς κάλτσες, καὶ δὲν ἔφταζε τὸ μετὰξί. Πηγαίνουν, γυρεύουν τῆς Ἀραπίνας νὰ τὴν ἀποσώσουν, δὲν εἶχε. Ἐγὼ, λέγει, δὲν ἔχω. Μόνο τὸ παλαβοκόριτσο αὐτὸ βλέπω κ' ἔχει ἕνα τόπι μετὰξέ-

νιο καὶ τὸ παίξει. Τὴ φωνάζουν, τὸ γυρεύουν, βγάζει αὐτὴ καὶ τὸ δίνει. Τὸ βάζουν κοντὰ στὴν κάλτσα, παίρμας. Ἀς τὸ ζυγιάσουμε, λέγει, νὰ δοῦμε τί κάνει. Τὸ βάζουν μὲς στὴ ζυγαριὰ, βάζουν καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη φλουριὰ, τραβοῦν τὴ ζυγαριὰ, βαρὺ τὸ μετᾷ. Βάζουν ἄλλα τόσα, πάλι τὰ ἴδια. Τότε λέγει τὸ βασιλοπαιδί. Ἀς ἔμπῃ κ' ἡ ἴδια μέσα, νὰ δοῦμε, ἴσως ταιριάσῃ ἡ ζυγαριὰ. Βάζουν καὶ τὴν κοπελλούδα μέσα, τραβοῦν, ἔρχεται ἴσια ἴσια. Σηκώνεται τότε τὸ βασιλοπαιδί, τὴν παίρνει, καὶ παγαίνει στὸ παλάτι. Τὴ στεφανώνεται, κάνει ἕνα γάμο φοβερό καὶ τρομαχτὸ, καὶ κάλεσε ὅλο τὸ χωριό. Μὲ κάλεσε καὶ μένα, μὰ δὲν μπόρεσα νὰ πάγω.

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΕΣ

Ο ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Σημ. Τῇ σκιαγραφίᾳ τῶν προσώπων, ποὺ ἡ διεύθυνση τῆς «Τέχνης» ἀνέθεσε σὲ μένα, σκέφτομαι, νὰ τὴν παρουσιάσω, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐπήρεια, παρῆτος τῆς Ἀλήθειας, ὅσο τὸ δυνατό πιὸ ἀπόλυτη. Ἀν κρίθω αὐτοσχερῶς, ν' ἀποδοθῇ τοῦτο στὴν ἀκαμπτη λογικῇ, ποῦ ὅπως θέλει ὁ Σωπενάουερ, εἶναι καὶ ὀφείλει, ἴσως, νὰ εἶναι ὁ μεγάλος δρος τῆς Ζωῆς.

«Mon édition d'Euripide et la définition de la tragédie dans la poétique d'Aristote» καὶ «Meine Ausgabe der Phoenissen und Herr. Prof. Wecklein» εἶναι ὁ τόμος ποὺ ἀνοίγω μὲ πρότιμηση γιὰ νὰ αἰστανθῶ τὴν ψυχὴ τοῦ Βερναρδάκη. Θὰ εἶταν πολὺ ἐπαναστατικὸ νὰ ἔλεγε κανεὶς δογματικά: «ὁ Βερναρδάκης δὲν καταλαβαίνει καθόλου τί θὰ πεῖ Ποίηση!» Εἶναι ὅμως λιγώτερο ἐπαναστατικὸ νὰ πεῖ: «ὁ Βερναρδάκης δὲν εἶναι ποιητής!» Ναι, τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ ἀπαιτοῦσε ἡ Ἀλήθεια γιὰ νὰ κατατάξῃ ἕνα συγγραφεὶα στὴ χορεία τῶν ποιητῶν, ὁ Βερναρδάκης δὲν τὰ κατέχει. Καὶ στὴν ἐποχὴ τὴν πρώτην του, ὅταν ἴσως, ἐνεκα τῆς διαμονῆς του τότες στὴ Γερμανίᾳ ὁ Σαίξπηρ τοῦ

Σημ. τοῦ «Νουμᾶ». Τὰ δύο αὐτὰ ἀνέκδοτα ἄρθρα τοῦ μακαρίτη Καμπύση βρεθήκανε μέσα στὰ χαρτιά του. Τῆς γραμμένα στὸ Μόναχο, ὅταν ἡ «Τέχνη» εἶχε ἀποφασίσῃ νὰ δώσῃ τοὺς ἀναγνώστες της μιὰ σειρά σκιαγραφίαν τῶν λογίων καὶ εἶχε διαλέξῃ τὸν Καμπύση γι' αὐτὴ τὴ δουλιὰ. Τὰ ἄρθρα εἶναι ὑπογραμμένα μὲ τὸ ψευτόνομα Ἀντράς καὶ μὲ τόπο τὸ νησί Δῆλο.

πρόσφερεν τίς ἀπέραντες πηγὲς τοῦ νῦντλήσει τοῦ δημιουργικοῦ τοῦ κόσμου, καὶ στὴν κατόπιν ἢ στὴν τότε ἐποχὴ του, ποὺ ὁ Εὐρωπαϊκὸς καὶ ὁ Ρακινὰς τοῦ παρέχουν τὰ τότε εὐκολόχαυτα καλοῦπικα τοῦς νὰ συνθέτῃ μὲ τοὺς θεμένους κανόνες τῆς ρητορικώτατες τραγωδίας του, ὁ Βερναρδάκης δὲν κατώρθωσε οὔτε ἀτομικὸ νὰ καταλάβῃ, οὔτε κὰν ἀπὸ τίς ἀπλούστερες κοντούρες ἐνὶς χαραχτήρα νὰ ξεφύγῃ. Κι ὅταν ὁ συγγραφεὶας τῆς Μαρίας Δοξαπατρή, τῆς Μερόπης, τῆς Φαύστας καὶ τῶσων ἄλλων παρόμοιων ἐκμαγαίων, δὲν ἔχει νὰ στηριχθῇ στὰ ποιητικὰ πλάνα, πῶς μπορεῖ καὶ στηρίζεται στὴ ζωὴ; Γιὰ μένα, τὸν ἀσυγκίνητο ἀπὸ τὴ λύπη, ποὺ θὰ σκορπεύσα σὲ σεβαστὸ πρεσβύτη μὲ τὴν ἰδέα μου, τὸ λέγω, πῶς ἡ φιλολογικὴ θέσις τοῦ Βερναρδάκη δὲν ὀφείλει νὰ ζήσει, πῶς ὀφείλει καὶ νὰ πολεμηθῇ. Ὁσέλλει νὰ πολεμηθῇ ἀπὸ τὴν Ἀλήθειαν, ποὺ ἀξιώνει ζωὴ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην. Δὲν ἐροδύθη κα ποτὲς περσότεροι τίποτες ἄλλο ἀπὸ τοὺς δηλητηριαστάς, ποὺ ἀσυνείδητα ποτίζουν τὸ φαρμάκι τοῦς. Οἱ καταληπτότεροι στὸ πλῆθος κ' οἱ παραγκωνιζόμενοι. Ἐνας ἀγώνας ἐνὸς Νεοφύτου Δούκα ἢ ἐνὸς Κόντου, εἶναι γιὰ μένα πιὸ συγκρατατικώτερος δὲν παρασέρνει στὸ χεῖμαρ τῆς ἀπλοϊκῆς ἰδέας. Ὁ Κοραΐς, ὁ Βερναρδάκης, ὁ Ραγκαβῆς, ὁ Παράσχος, εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἔχτροι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅσοι κ' ἂν οἱ χρόνοι μας δὲν τὸ ἐμολογοῦν. Καὶ δὲν ἐλπίζω στὴ βελτίωσιν, ποὺ ποθῶ, ὅπως φοβούμαι τὴν ἐκαστοτε κυριαρχίαν τῶν τέτιων. Εὐτυχῶς ὑπάρχει, ἔστωντας κ' ἐλάχιστα, ἕνας μικρὸς κύκλος ἀνθρώπων μὲ γνησιότερο τὸ αἷστημα ποὺ διαμαρτύρεται ἐκαστοτε. Ὁ Πήγας, ὁ Κωνσταντᾶς, ὁ Βηλαρᾶς, ὁ Σολωμός, θὰ ἔλεγα καὶ ὁ Μαρκοράς, ἂν ἡ προσωπικότητά του ἡ ὅλη ἐσκέπαζε τὴν ὁξω ἀπὸ τῆς Τέχνης νοικοκυροσύνης τοῦ μὲ περσότερη δύναμη, εἶνε τὰ βάθρα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ στηριχθῇ μιὰ ἀναγέννησις τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ τῆς Ἑθνικῆς Τέχνης.

Ο ΒΙΚΕΛΑΣ

Ἀπὸ καιρὸ καθιερώθηκε, ὥσάν νὰ ἐκρέμονταν μόνο ἐκεῖ ἡ ἀξία τοῦ Βικέλα, νὰ λένε: «ὁ Λουκῆς Λάρας εἶναι τὸ πρῶτο Ἑλληνικὸ μυθιστόρημα». Ἀν λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἄδικο, τί ἀπομένει ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ Βικέλα; Καὶ βέβαια, ὁ «Θανὸς Βλέκας» τοῦ Καλλιγῆ, ἕνα καλλιτεχνικὸ μετέωρο μέσα

κρατοῦσε στὴν πρώτη, τοῦτη στὴ δεύτερη φάση τῆς ἐξέλιξής τοῦς. Γιὰ τοὺς σλαβικούς λαοὺς τῆς δύσης ἡ πρώτη λείπει, ἡ ρωμαϊκὴ σφαῖρα πολιτισμοῦ ἀντικατασταίνεται σ' αὐτοὺς τῇ βυζαντινῇ.

Ἀπὸ αὐτὸ πηγάζουν σπουδαῖες συνέπειες καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴ. Αὐτὴ πῆρε στὴν Πολωνίᾳ ἕνα δρόμο ἐντελὲς διαφορετικὸ ἀπ' ὅτι στὴ Ρουσία. Ἀν στὴ Ρουσία φιλονεικοῦσαν στὸ 17ο αἰὼν' ἀκόμα, μὲ ποιά λόγια τοῦ παπᾶ γίνεται ἡ μετουσίωση τοῦ ἔρτου καὶ τοῦ οἴνου, ἂν κ' οἱ γυναῖκες τῆς Μόσχας ἐμάλωναν γιὰ τὴ διπλῇ φύση τοῦ Χριστοῦ, μ' ἕνα λόγο, ἂν ἦσαν ἐδῶ βυθισμένοι ἀκόμα στὸ σχολαστικισμό, στὴν Πολωνίᾳ ἀπὸ τὸ 16ο αἰὼνα ὁ ἐκθροπισμός ἦταν στὸ μεγαλύτερο ἀντικείμενόν του, ὁ πρῶτος Πολωνὸς ποιητῆς, ὁ λυρικός Κοχανόβσκι ἦταν βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος· ὁ Πιστοκρχης καὶ ὁ Τάσος συνόδευσαν τοὺς πολωνοὺς ὡς τὴ ρουσσικὴ φυλακὴ, κοντὰ στὴν Ἰταλίαν, τοὺς ἔνευε ἡ Ἰσπανία, ἐπρόβαλε ἡ Γαλλία δελεαστικῇ. Ἀκόμα γιὰ τὴν πολωνικὴν φιλολογίαν εἶναι χαρακτηριστικὴ, ἀντίθετα μὲ τὴ ρουσσικὴ, ἡ συνεργασία τῶν ἀστῶν καὶ τῶν χωρικῶν καὶ τῶν γυναικῶν ἀκόμα. Ἡ ἀναμόρφωσις δὲν εὐδοκίμησε μὲν, ἔφερε ὅμως ἕνα σπουδαῖο κέρδος: ἐνῶ ἡ Ρουσία ἐπάλευε ὡς τὸ 19ο αἰὼν' ἀκόμα γιὰ

τὴν πνευματικὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γλώσσας της, ἡ πολωνικὴ ἐκτόπισε ἀπὸ τὸν 16ο αἰὼνα τὴ Λατινικὴν, ἐδημιούργησε μιὰ ἐθνικὴν φιλολογίαν καὶ μπῆκε καὶ στὴν ἐκκλησίαν ἀκόμα. Ἡ συνάφεια μὲ τὴ γερμανικὴ δύση τοὺς ἔκαμε νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ καλλιεργήσουν τὰ μεσαιωνικὰ μυστήρια, τὸ λαϊκὸ βιβλίον καὶ τὸ ἀνθρώπινο σχολαστικὸν δῶμα—κανένα θαῦμα ἂν ἡ πολωνικὴ καὶ μαζί μ' αὐτὴ ἡ δασκάλισσά της, ἡ βοημικὴ φιλολογία, ἐμειναν γιὰ καιρὸ τὰ πρότυπα γιὰ τὴ ρουσσικὴν, ποὺ στὸ 17ο αἰὼνα ἦταν ἐντελὼς κάτω ἀπὸ τὴ πολωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἀποζῶσε ἀπὸ τὰ ψίχουλα τοῦ τραπέζιου της».

Ἐνν οὐσιώδες μέρος τοῦ φιλολογικοῦ κατασταλάχματος τοῦ ρωμανικογερμανικοῦ πολιτισμοῦ ἐμεινε, φυσικὰ, ξένο καὶ στοὺς πολωνοὺς: ἡ ἱπποτικὴ καὶ τρουβαδουρικὴ ζωὴ καὶ τὰ ἔθνη της. Ἐδῶ παρουσιάζεται πάλι τὸ μετὰξὺ τῆς δύσης χάσμα. Ἐθνικολατρεία καὶ τρουβαδουρικὴν ἐρωτικὸν τραγούδι δὲν δοκίμαζαν ὅσοι κ' ἂν οἱ σπουδαστῆς τῆς Κρακοβίας ἀντέγραφαν μ' ἐπιμέλεια τὸ ἀρχαιότερον ἐρωτικὸν ἐπιστολάριον... αἰσθηματικὰ βλαστήματα ἐμειναν καιρὸ ξένα στὴν φιληδονίαν τῶν σαρκωτῶν. Αὐτὸ μᾶς φέρνει στὰ σημεῖα ποῦ κ' ἡ πολωνικὴ φιλολογία δείχνει τὴν σλαβικὴν ψυχὴν της, στίς ψυχολογικὰς ὁμοιότητες μὲ τίς λοιπὰς φιλολογίαις τῆς ἀνατολ.

Εὐρώπης: Καὶ γιὰ τὸ ρωμαντισμὸν καὶ τὸν κυριώτερον ἀντιπρόσωπόν του, τὸ Μιτσκιέβιτς, μιλήσαμε. Τοῦτο μένει μόνο ἀκόμη νὰ παρατηρήσωμε: ὅτι στὴν Πολωνίαν ἐκράτησε περισσότερο ἀπ' ὅτι στὴ Ρουσίαν, γιὰτὶ ἐδῶ ἦταν ἡ ἐκφραστὴ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθηματός: μόλις στὰ 1861 ἐξέβλησε ἡ Πολωνία ἀπὸ τὰ ρωμαντικά της ὄνειρα καὶ τὸ ἔπος καὶ τὸ λυρικὸν ποίημα ἀντικαταστάθηκαν ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ δῶμα.

Στὴν ἐξέλιξιν τοῦ τελευταίου παρουσιάζεται καὶ στοὺς πολωνοὺς ἡ «σλαβικὴ ἀκρότης». Ὁλόκληρη ἡ σφαῖρα τοῦ ἀνατολικοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ δὲν ἔδωσε ὡς τότε ἕνα ἱστορικὸν δῶμα, δὲν εἶναι πρόδηλα ὁρμηκὰ ἀκόμα γι' αὐτὸ τὸ ὑψηλότερον εἶδος τέχνης καὶ μένει ἀκόμα στὴ λυρικὴν καὶ ἐπικὴν περιόδόν της. Ἐκτός αὐτοῦ ἴσται γιὰ ὅλη τὴν ἀνατολικοευρωπαϊκὴν ἱστορίαν ὅτι δὲν ὁ Βραουεκνερ γιὰ τὴν πολωνικὴν, πῶς ὅλα σταματοῦν στὴ μέση, πῶς δὲν εἶναι πλούσια «στὶ δραματικὰς σκηνὰς καὶ τραγικὰς συγκρούσεις: εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ὅλα νὰ μένουν στὴ μέση, κ' οἱ ἐπαναστάσεις τῆς καταδιώξεως καὶ τὰ πολιτικὰ προζήκοντά της τελειοῦν κατὰ τὸν «ἀρχαῖον» πολωνικὸν ἐθνικὸν τρόπον δηλαδὴ ποτὲ». Καὶ ὅτι λείπει αὐτὸς γιὰ τὸ ζήτημα καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πολωνικῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐν γένει, πῶς ἔπειτ'